

ושם טוב מבנים וגו' — וזו פרשה בתורה שנקראת על שמו של מקושש. וגם מן הנחלה לא נגרע, שהשומר שבת נותנים לו נחלה בלא מצרים; — מכיון שלא ידע אדם סוף מחשבתו של צלפחד שהלך למות על ענין השבת, לפיכך ויקרב משה את משפטן לפני ה' — בוחן לבות הוא לבדו יודע מה היה בלבו של צלפחד במעשה מקושש. אם כל כוונתו לשמירת שבת ושכרו 'נחלה בלא מצרים' או ח"ו חילול שבת יש כאן והרי הוא נפקע מנחלתו. ויקרב משה את משפטן לפני ה' — שיהא צלפחד מנחיל לבנותיו במאמר ה', שכך נאה וכך יאה שיהא אב מנחיל את בניו בעצמו והוא נחת רוח וגדולה לפניו. והרגיש משה בדבר זה ויקרב משפט נחלות לפני ה', כביכול הוא בעצמו ינחיל ולא ע"י שליח. משפטן — נו"ן רבתי (בספרי תורה שלנו אינו) — רמז לשער חמשים מנו"ן שערי בינה. שלא ידע משה בדין זה והיה לו כשער חמשים שלא בא בו. שבע פעמים נזכרות בנות צלפחד בכתוב — שהעלוהו לאביהן משבעת מדורי גיהנם, שכך אמרו ז"ל: כל מי שאינו מניח בן ליורשו, הקב"ה מתמלא עליו עברה — אין 'עברה' אלא גיהנם. (עפ"י צרור המור; רא"ם מגור; חת"ס; רמ"מ מקוצק; עפ"י קדושת לוי; רבנו בחיי; ספרים)

דף קב

הערות ובאורים בפשט

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי — אפשר בת מאה ושלושים שנה וקרא לה בת... מלמד שנולדו בה סימני נערות... — פירש הריטב"א: אין הנס ליוכבד מפני שילדה לאחר מאה ושלושים שנה, כי מה שאמרו נישאה פחותה מבת עשרים יולדת עד ששים — על הרוב נאמר. תדע, שאם כן במה שונה לידתו של משה רבינו ע"ה שהיתה בנס, מלידת אהרן שאינו גדול ממנו אלא שלש שנים בלבד (וכן תמה בספר תורת חיים) — אלא הנס היה כי אחרי בלותה היתה לה עדנה. ולכך לא תמהו אלא 'אפשר בת מאה ושלושים וקרי לה בת', לא על הלידה עצמה. ע"ע בפירוש הרמב"ן וראב"ע — ויגש מו, כג. וע"ע בבאור הענין בספר יערות דבש — דרוש תשיעי לז' אדר.

זו יוכבד שהורתה בדרך — יש תמהים והלא אסור לשמש מטתו בשני רעבון (תענית יא).? ונראה שאין לתמוה על מה שעשו הראשונים קודם מתן תורה, שעדיין לא נתחייבו. והרבה אתה מוצא לקדמונים שהיו קודם מתן תורה שלא עשו כתורה מפני שעדיין לא ניתנה. אלא ממי שהיה מקיים יש ללמוד ומי שלא היה מקיים אין ללמוד, הלכך מיוסף שלא שימש יש ללמוד איסור (כפי שלמדו בתענית שם מן הכתוב 'וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב'), ומלוי ששימש אין ללמוד התר (תוס' הרי"ד. וע"ע להלן קכג רע"א ובמובא להלן קעג:).

מצינו בפוסקים דעות שונות על אופנים שמותר לשמש בשני רעבון, כגון בליל טבילה (ע' או"ח תקעד, ד; מהרש"א תענית יא), או כגון שלא קיימו פריה ורביה (ע' בפוסקים או"ח שם; גבורת ארי תענית שם ועוד). ולדבריהם אין להקשות מלידת יוכבד.

'בישיבה הלך אחר חכמה, במסיבה הלך אחר זקנה. אמר רב אשי: והוא דמפליג בחכמה, והוא דמפליג בזקנה' — ואם אין שם מופלג — רשב"ם כתב שאפילו בישיבה הלך אחר זקנה, שכן משמע מסתימת דברי רב אשי, כי בשביל שהבחור חכם קצת יותר מן הזקן אין לנו לבייש את הזקן, ואילו החכם אינו בוש מאחר שידוע שבשביל זקנתו חולקים לו כבוד. וכן דעת הרא"ש והמאירי. וכן נפסק בשלחן ערוך (יו"ד רמז, יח ובהגר"א).

והר"ן הביא בשם הרא"ה שכשאין מופלג, בישיבה הלך אחר החכמה ובמסיבה אחר זקנה. ויש אומרים שאפילו במסיבה הלך אחר חכמה (ריטב"א).

— לרב אשי, לפי מה שסייעו מבנות צלפחד צריך לומר שתוצאה (השניה בשנים) היתה מופלגת בשנים מנועה (הצעירה מכולן) — שלכך נמנית לפניה [והן היחידות שנשתנה סדרן].

ולדעת האומרים שכשאין שם מופלג כלל, במסיבה הלך אחר זקנה ובישיבה אחר חכמה — אפשר שתוצאה לא היתה מופלגת מנועה ונועה לא היתה מופלגת בחכמה מתוצאה.

[היה מקום לומר שנשים הואיל ואינן מצוות בתלמוד תורה, לעולם הלך אחר זקנה, אפילו כשהאחרת מופלגת בחכמה. ורק כשבאו לשטוח טענותן, ראוי לצורך הענין להקדים החכמה. ואולם מסתימת השוואת הגמרא אין נראה לחדש כן].

'אמר רב יהודה אמר שמואל: בנות צלפחד הותרו להנשא לכל השבטים... עצה טובה השיאן הכתוב שלא ינשאו אלא להגון להן' — יש לתמוה הלא הקב"ה הסכים עם טענת בני יוסף, כן מטה בני יוסף דברים. וכיצד מתישבת טענתם עם ההתר להינשא לכל.

אך הנה קיימא לן ירושת הבעל אינה אלא מדרבנן, ומסתבר שבדור באי הארץ עדיין לא ירש הבעל, ואם כן לא היתה הסבת בעל בבנות צלפחד. והנה אמרו לעיל, קטנה שבהן לא נישאה פחותה מארבעים שנה. הרי שמדרך הטבע אינן ראויות לילד, ועל כרחנו לומר שבני יוסף חששו שמתוך שצדקניות הן ייעשה להן נס וילדו בנים שיסבו נחלתן לשבט אחר.

ונראה לומר שחשש זה אמנם קיים רק אם הותרה הסבת נחלה, אבל לפי מה שאסרה תורה להסב נחלה למטה אחר, שוב אין חשש שיעשה להם נס בזכות צדקותן לעבור על רצון התורה. ועל כן אין לחוש אם יינשאו לשבט אחר. ואולם עצה טובה היא להן להינשא לבני שבטן, שע"כ ראויות להיעשות להן נס שילדו (עפ"י ברכת פרץ — מסעי. וע' גם בפירוש החתם סופר עה"ת).

ועדיין קשה למאן דאמר ירושת הבעל דאורייתא, [וכדעת כמה תנאים ואמוראים, וכן פסק הראב"ד]. ודוחק לומר שדעה זו חולקת על שמואל ומפרשת 'לטוב בעיניהם תהינה לנשים' לכל אשר יחפצו ממשפחת אביהם. ויש לומר לפי שגלוי וידוע לפני המקום שלא ימותו בחיי בעליהן והבעלים לא יירשון, על כן הותרו להינשא לכל השבטים.

(ע"ב) 'מה להלן אהרן ובניו וכל ישראל אף כאן אהרן ובניו וכל ישראל' — כתב הרשב"א: ולא ידעתי בשחוטי חוץ עצמם, למה צריך לכתוב 'אהרן ובניו וכל ישראל'? אם כדי ללמד על הפרת נדרים, לכתוב זאת בפרשת נדרים (כענין שאמרו ביבמות כב:)? ושמא לדרשה בא שם. ויש לי לומר, ללמד על שחוטי חוץ שהכל חייבים בהם ואפילו זר שאינו ראוי לעבודה, ומשום ששחיטה כשרה בזר.

(צ"ב במה שכתב משום ששחיטה כשרה בזר. והלא נראה שזר הזורק בחוץ חייב, שהרי לא גרע משאר פסולים שבקדש שאם עלו בפנים לא ירדו שחייבים עליהם בחוץ).

‘יש שאלה להקדש’ — האם אפשר להתיר נדרי הקדש וצדקה בחרטה בלבד, ללא פתח — ע’ במובא בערכין כג.

עניני אגדה

... על כן לא היה למשה רבינו ע"ה חלק ונחלה עם אחיו בכלל העולם ולא בהנהגתו. ואביו היה צדיק תמים שכן נקרא עמרם מלשון עמר נקי, ומת בעטיו של נחש (שבת נה:). ואשתו שהיא דודתו (שמות ו,כ) אשר לא כתורתנו אחרי שנתחדשה הלכה, ואף לא כמנהג העולם — נולדה במקום שאינו לא מארץ מצרים ולא מארץ ישראל אלא בין החומות. ובהיות מצרים מצרנית אליה — אל ארץ ישראל) עילאה ותתאה, כבר יחשב מקום בין החומות מגבולי הארץ, והיא השלימה מנין שבעים נפש ליורדי מצרים, עם כבוד שכינה (ב"ר צד ט), ושמה 'יוכבד' — אל תקרי יוכבד אלא כבודי, והיא בגימטריא מ"ב — תספיק הערה במבין ולב חכם מה יגל מאד.

אף לא עבְרָתו אמו למשה אלא אחר היאוש לעת זקנתה, והיה זה בששה בסיון שבו נתנה תורה לישראל על ידו... וכשחשבו שפסקה גזרת היאור, החזירה באלול שהוא עת דודים, נוטריקון אני לדודי ודודי לי, ובו תחילת הפיוס לכפר עוון, ומזלו בתולה שמורה לבעלה כי שבה לימי עלומיה. ואף על פי שעברו עליה כמה חדשים לעבודה, לא הכירו בה כבתולה שרחמה צר, כי חומר אותו העובר שבמעיה היה מן האורה של מעלה כמאמרם ז"ל (סוטה יב). על פסוק ותרא אתו כי טוב הוא, ולא הוכר עוברת שכן מקומו אינו מן המדה. ודכוליה עלמא כסבורים היו שילדה למקוטעים... (מתוך עשרה מאמרות לרמ"ע מפאנו — חקור הדין ג,ד).

פרש 'בין החומות' — בכניסה למצרים ויש לפרש בין חומה חיצונית לחומה פנימית. וכן מובא מובא במדרש (רבה, ויגש) על פיילי (= שער) דמצרים נולדה. וע' גם רש"י במדבר ג,טו. ודלא כפירוש הרשב"ם. וע' תורת חיים; יערות דבש ב ד"ה 'ולכך אמרו' ואילך.

אף על פי שתהיה האשה רבה בשנים ובן אין לה — אל תתיאש מן הרחמים, אלא בתפילה ומצוות ומעשים טובים. ואפשר שתועיל לה איזה זכות שיחדשה השם להחזירה כימי נעוריה, כאשר חדשה לשרה אמנו לשרה אמנו אחר תשעים שנה ונתפשטו קמטיה, ולחנה אחר מאה ושלושים שנה, כאמרם ז"ל (מדרש שמואל ד,א). גם אם היו לה בנים ופסקה מלדת ונתרבו עליה השנים — אל תתיאש, כי עוד השמש במרומים לחזור ללדת. ויוכבד אם משה רבינו עליו השלום, ילדה בת מאה ושלושים שנים כאמרם ז"ל.

וכמה מהתימה על אותם הנשים שעברו משנת ארבעים ולא ילדה, שמתיאשת מן הרחמים, ואינן שמין על לבן לנזכרות, שחדשן הקב"ה בזקנותן — אלא לעולם תהיה בטחונה של אשה בהקב"ה שיכול לחדשה כאמהות, שאעפ"י דבית מטרון לא היה להן וילדו' (מתוך שבט מוסר כד,יז).

‘זה הדבר — דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה.’
זה הדבר בגימטריא: **בדור זה** (בעל הטורים — מסעי).